

Aleg. 117.

Sprawozdanie

komisyi dla spraw gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności w sprawie przemysłu krajowego.

Wysoki Sejmie!

Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności podjętych w sprawach dotyczących przemysłu w kraju naszym, zawiera na wstępie streszczenie przedsięwziętych kroków w celu wywołania w życie „komisyi krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego“. Dalej sprawozdanie o szkołach przemysłowych wieczornych, o szkołach przemysłowych fachowych, kursach specjalnych i warsztatach naukowych, później o stypendyach udzielanych na naukę przemysłową, wreszcie sprawozdanie o bezpośredniem popieraniu przemysłu krajowego, oraz o użyciu funduszu przemysłowego.

W myśl uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 16. Października 1882 ponowionej na posiedzeniu z dnia 16. Października 1883, poczynił Wydział krajowy starania, iżby według uchwały sejmowej z dnia 16. Października 1882 urządzić się mająca komisya krajowa dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego, wraz z statutem tej komisyi, uzyskała przyzwolenie c. k. Rządu i weszła w życie. Starania Wydziału krajowego, pomimo oporu większości członków Komisyi Centralnej dla spraw szkolnictwa przemysłowego w Wiedniu, o tyle uwieńczone zostały skutkiem, że JE. p. Namiestnik uwiadomił odezwą z dnia 27. Kwietnia 1884 l. 3514, że JE. p. Minister wyznał i oświaty reskryptem z dnia 12. Kwietnia 1884 przyjął do wiadomości zamierzone przez Sejm krajowy utworzenia komisyi krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego.

W myśl uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 16. Października 1882, mocą której Wys. Sejm upoważnił Wydział krajowy w razie pomyślnego wyniku rokowań z c. k. Rządem do wydania statutu i ustanowienia komisyi krajowej bez odwołania się do Sejmu, Wydział krajowy uchwałą z dnia 13. Czerwca 1884 l. 26058 wydał „Statut komisyi krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego“. Statut ten zgodnym jest po największej części z pierwotnym projektem statutu wypracowanego przez komisję dla spraw gospodarstwa krajowego z r. 1882., zmiany zaszczyły jedynie co do paragrafu, który orzekał o roli komisyi kra-

jowej, jako instytucji doradczej dla p. Ministra oświaty, w sprawach dotyczących szkół utrzymywanych kosztem państwa.

Komisya dla spraw gospodarstwa krajowego przyjmując z uznaniem czynności 'przejęte przez Wydz. kr. celem wywołania w życie komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego do wiadomości, wypowiada przekonanie, że kraj zyskał przez to ważny organ wykonawczy i doradczy, zdolny w wielkiej mierze przyczynić się do rozbudzenia i podniesienia życia przemysłowego w kraju, oraz ważny organ dla podjęcia systematycznej akcji na polu szkolnictwa przemysłowego i wszelkich środków podniesienia wykształcenia przemysłowego w kraju.

Przyjmując równocześnie statut pomienionej komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego do wiadomości, wypowiada komisya dla spraw gospodarstwa krajowego życzenie, ażeby wzmiankowana komisya jak najprędzej się ukonstytuowała i czynności swe rozpoczęła, a to tembardziej, że od chwili rozwiązania kuratorji dla spraw przemysłu domowego i drobnego nie ma obecnie organu, któryby bezpośrednio zajmował się sprawami szkół przemysłowych i fachowych, które już obecnie kraj nasz posiada, które bezpośredniej opieki i dozoru wymagają.

Komisya dla spraw gospodarstwa krajowego jest przekonania, że korzyści utworzenia komisji krajowej dla spraw szkolnictwa, komisji, która w duchu potrzeb i właściwości kraju silną ręką ujmie całą sprawę tak zaniedbanego szkolnictwa przemysłowego, należy wyzyskać jak najspieszniej; a nie da się zaprzeczyć, że pewne zwolnienie akcji kraju na polu szkolnictwa przemysłowego w roku bieżącym, stoi w związku z tem, że dawniejsza kuratorja przestała funkcjonować, a komisya krajowa nierozpoczęła dotąd swoich czynności.

Rozpoczęcie czynności komisji krajowej dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego jest jeszcze i z tego względu konieczne, ażeby Wydział krajowy mógł wspólnie z nią wypracować tak ważny projekt dla ustawy krajowej o zakładaniu fachowych szkół przemysłowych i urzędzeniu nauki uzupełniającej w kierunku przemysłowym, którą to ustawę Wysoki Sejm przedłożyć sobie polecił, uchwałą powziętą na posiedzeniu z dnia 16. Października 1883.

Z wielkiem uznaniem przyjmuje komisya dla spraw gospodarstwa krajowego do wiadomości przedstawienie, które Wydział krajowy przedłożył Wysokiemu c. k. Ministerstwu wyznań, dotyczące potrzeb kraju na polu szkolnictwa przemysłowego, i w którym Wydział krajowy wykazał całą krzyczącą nierówność, z jaką Galicya jest traktowaną pod tym względem w budzie państwa. Przedstawienie to jest tem ważniejsze, że oparte na danych autentycznych wykazuje jasno i dobitnie, że kiedy inne kraje tej połowy monarchii od lat dziesiątków cieszyły się nieustającą opieką państwa, i w których udało się wszystkimi środkami rozumnej i czynnej polityki przemysłowej wytworzyć wieloraki przemysł, a z nim źródło bogactwa krajowego, Galicya nie miała stosunkowo żadnego udziału w tych produktywnych nakładach państwa.

Galicya była dotąd na wszystkich polach szkolnictwa przemysłowego zaniedbywaną: nigdzie nie doznała w dostatecznej mierze opieki państwowej, nigdzie nie użyto całych środków i nigdzie nie uwzględniono ze strony państwa, że w tym kraju są długoletnie zaniedbania do odrobienia, które czynnego działania wymagają, jako warunku bytu.

Kraj z wyłączeniem wszystkich sił wszystko czyni co może i zupełnie jest świadomy tego, że te wysiłki wlane podwoić, potroić musi, brakuje tylko czynnej ręki państwa, brakuje materialnej pomocy ze skarbu państwa, a dałaby się rozwinąć potężna akcja, dałoby się dla galicyjskiego przemysłu w krótkim czasie więcej uczynić, jak zdziałano przez lat dziesiątki.

Komisya dla spraw gospodarstwa krajowego wypowiada nadzieję, że przedstawienie, które przedłożył Wydział krajowy Wysokiemu c. k. Ministerstwu nie pozostanie bez doniosłych skutków i że Wysoki c. k. Rząd zechce przecież objąć Galicyę ściślej w zakreszony program re-

formy szkolnictwa przemysłowego w Austrii i przyzna krajowi środki niezbędne do położenia podwalin tego szkolnictwa.

W każdym zaś razie nie można przypuścić, żeby c. k. Rząd, który utworzenie krajowej komisji dla spraw szkolnictwa przemysłowego przyjął do wiadomości, a przez to samodzielną akcyę kraju w tym kierunku usankcjonował, uważał się za zwolnionego z obowiązków państwowych i na polu szkół przemysłowych państwowych nie podjął wreszcie w Galicyi tę akcyę, którą w innych krajach już ukończył.

Czynności, przedsięwzięte przez Wydział krajowy w sprawie budowy gmachu Muzeum, w którym miałyby się zarazem pomieścić szereg szkół przemysłowych, przyjmuje komisya dla spraw gospodarstwa krajowego do wiadomości, i wypowiada przekonanie, że należy dołożyć wszelkich starań, ażeby myśl tę jak najprędzej urzeczywistnić.

Trudności, jakie stały na przeszkodzie wywołaniu w życie szkół przemysłowych we Lwowie, były przede wszystkim w braku odpowiedniego gmachu na ich pomieszczenie. Nie może też ulegać wątpliwości, że postawienie gmachu muzeum we Lwowie, w którymby znalazły pomieszczenie szkoły przemysłowe, nie może być wyłącznie zadaniem kraju i gminy, ale i państwa, i że w należytych stosunku c. k. Rząd przystąpi do udziału w kosztach budowy gmachu Muzeum.

Szkoły zaś fachowe dla całej grupy przemysłu drzewnego, tkackiego, metalowego i artystycznego pomieszczone w odpowiedni sposób przy Muzeum przemysłowym, dostarczyć jedynie mogą nauczycieli i przodowników dla szkół przemysłowych i warsztatów wzorowych, które dla kraju są potrzebne i których coraz więcej w kraju zakładać należy.

Sprawozdanie odnoszące się do szkół przemysłowych wieczornych, oraz do szkół powtarzania, założonych przez towarzystwo pedagogiczne, a subwencyonowanych z funduszy krajowych, przyjmuje komisya dla spraw gospodarstwa krajowego do wiadomości i z uznaniem dla zarządów tych szkół, których zbawienny wpływ na wykształcenie młodych rzemieślników jest już ugruntowany.

Z zestawienia wydatków i dochodów tych szkół, mianowicie zaś z zestawienia, w którym uwidocznione jest, jakie instytucje i korporacje przyczyniają się do utrzymania tych zakładów, powzięła komisya również jak i Wydział krajowy przeświadczenie, że udział funduszu krajowego, dzięki ofiarności Wysokiego Sejmu, w stosunku do udziału powiatów i gmin w kosztach utrzymania szkół przemysłowych uzupełniających, jest stosunkowo bardzo znaczny i że wymaga koniecznie unormowania i uregulowania rozdziału ciężarów.

Koniecznem jest również, ażeby i plan nauk w tych szkołach był uregulowany, a jakkolwiek komisya uznaje, że nauka w szkołach przemysłowych, o ile dotyczy działów fachowych, musi być w miarę kierunku szkoły w każdej miejscowości inaczej udzielana i zastosowana do potrzeb, jakie szkoła każda ma na oku, to zawsze konieczną jest, mianowicie w dziale nauk, mających ogólne wykształcenie na celu, pewna jednolitość. W organizacyi szkół tych dążyć należy również do tego, ażeby prócz nauki powtarzania i uzupełniania, miano przede wszystkim pewien dział specjalny przemysłu na oku.

Unormowanie zatem rozdziału ciężarów zakładania i utrzymywania tychże szkół, sprawa jednolitości organizacyi, oraz sprawa unormowania nadzoru i kontroli nad temi szkołami, które wykonywać będzie komisya krajowa dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego, należy zatem, w myśl uchwały Wysokiego Sejmu, powziętej na posiedzeniu z dnia 16. Października 1883., jak najszybciej przeprowadzić.

Przechodząc do sprawozdania o szkołach przemysłowo-fachowych, kursach specjalnych i warsztatach naukowych i stypendyach, czyni komisya dla spraw gospodarstwa krajowego następujące uwagi:

1) Co do szkoły przemysłu drzewnego w Zakopanem. Rozwój tej, dziś jedynej szkoły przez c. k. Rząd utrzymywanej, a subwencyonowanej z funduszków krajowych, jest uznania godnym, a objaw, że uczniowie w tym roku wystąpili poraz pierwszy z robotami samodzielnymi, jest wielce pocieszający.

Zaznaczyć również należy, że szkoła ta pod względem sposobu udzielania nauki znakomicie jest prowadzoną, i należy niezaprzeczenie do najlepszych szkół tego rodzaju w ogóle, a w szczególności, jak to już i ze strony kompetentnych sfer c. k. Rządu uznano, do najlepiej kierowanych i prowadzonych szkół przemysłowych w Austrii.

Do życzeniaby jednak było, żeby w zakładzie tym więcej pielęgnowano motywa swojskie. Jeżeli szkoła wyrobów drewnianych w Zakopanem ma przynieść krajowi prawdziwą korzyść i wywołać przemysł wyrobów z drzewa w tej okolicy, to prócz roboty dobrej starać się należy, ażeby wyroby te odszczególniały się swą odrębnością i właściwością od innych robót tego rodzaju. Osiągnąć się to da przez zastosowanie motywów oryginalnych swojskich do wszelkich ozdób, do wszelkich wyrobów, pochodzących z tej okolicy. Sztuka tak zwana mała, sztuka w rzemiośle, a szczególnie w rzemiośle drobnym, musi mieć swoje zupełnie odrębne znamiona i cechy, przywiązane do pewnej okolicy, do pewnego kraju, i w takim razie liczyć może na powodzenie materialne, to jest na odbyt, który ostatecznie stanowi podstawę rozwoju każdego przemysłu.

Jeżeli kupujący nabywa przedmiot, który ani co do myśli, ani co do techniki, nie różni się od przedmiotu podobnego wykonanego gdzieindziej lub za granicą, to w takim razie wyroby takie, choćby były równie ładne, nie zdobędą sobie szerszego targu, a tem samem i stałego obrotu, nie wytrzymają konkurencji z podobnymi wyrobami zagranicznymi. Z żalem podnieść należy, że kierownictwo szkoły w Zakopanem przy udzielaniu nauk zasad wyżej wypowiedzianych nie ma na oku, a pielęgnując w wyrobach swych kierunek ornamentu renesansowego, a w małej części naturalistycznego, nie może osiągnąć zadania, do którego szkoła ta chcąc wywołać przemysł charakterystyczny miejscowy dążyć powinna.

Zamierzone przez c. k. Ministerium rozszerzenie zakresu szkoły i wcielenie do jej programu i innych działów uprawy drzewnej, a mianowicie nauki przemysłu ciesielskiego i budowniczo-stolarskiego, przyjmuje komisya z uznaniem do wiadomości, nie może jednak nie wypowiedzieć żalu, że Wysokie c. k. Ministerium nie uwzględniło przedstawienia Wydziału krajowego, ażeby celem przysporzenia nauczycieli krajowców, nie udzieliło ukończonym technikom stypendium na podróż celem uzupełnienia nauki w tym kierunku i przysposobienia ich na fachowo uzdolnionych nauczycieli dla tego zakładu.

Komisya wypowiadając zasłużone uznanie Towarzystwu tatrzańskiemu, które poruszyło i przeprowadziło myśl założenia szkoły wyrobów drzewnych w Zakopanem i uznając, że Towarzystwo to i nadal do zarządu szkoły powołane być winno, sądzi pomimo tego, że koniecznem jest wyjednanie pewnego wpływu na kierunek artystyczny w tej szkole dla organu krajowego, jakim jest komisya krajowa dla spraw przemysłu domowego i rękodzielniczego. Należałoby zatem poczynić stosowne kroki u c. k. Rządu, ażeby przyznał ingerencję i wpływ doradczy na kierunek tej szkoły pomienionej komisji.

2) Co do szkoły garncarstwa w Kołomyi podnosi komisya ponownie ważność tej szkoły dla przemysłu garncarskiego w mieście samem, gdzie jest przeszło 80 garncarzy, jak również dla przemysłu garncarskiego w okolicy Kołomyi. Okolica cała ta wywozi obecnie znaczną ilość wyrobów garncarskich do Mołdawji, a produkcya i wywóz znacznie by się wzmogły, gdy by wyroby były lepsze i ładniejsze.

Pomimo ofiar, które dotychczas z funduszków krajowych czyniono dla tej szkoły, pomimo znacznych ofiar, które gmina miasta Kołomyi na cele tej szkoły od chwili jej założenia ponosi, pomimo przez sam Rząd nawet uznanej potrzeby utrzymania tej szkoły i danego przyrzeczenia, że szkoła ta rozszerzoną będzie, c. k. Rząd zwinął takową wstrzymując dalszą wypłatę dla nauczyciela, a zapowiedziane reskryptem JE. pana Ministra wyznań i oświaty z dnia 30. Maja 1883. l. 9798. otwarcie tej szkoły z nowym rokiem szkolnym 1883. nie przyszło do skutku. Oprócz powyższych powodów odnoszących się do ważności ekonomicznej tej szkoły, jest jeszcze i inny nie mniej ważny powód, który przemawia za koniecznem jej utrzymaniem, a mianowicie ta okoliczność, że w okolicy Kołomyi zachował się przy wyrobach przemysłu domowego garncarskiego oryginalny, rodzimy i wielce charakterystyczny sposób dekorowania naczyń glinianych, który należy zatrzymać i uchronić od zagłady, stanowić on bowiem może podstawę do rozwoju oryginalnych, dekorowanych naczyń z wybitną narodową cechą.

Wdrożone rokowania z c. k. Rządem celem przyjęcia szkoły garncarskiej w Kołomyi, oraz przygotowania wszystkiego co należy, ażeby w razie nareszcie pomyślnego wyniku rokowań z c. k. Rządem objąć szkołę w zarząd kraju, nie odniosły dotychczas pożądanego skutku przeważnie z powodu warunku, który Wysoki Sejm uważał jako konieczny, iżby c. k. Rząd w razie przejścia szkoły garncarskiej w Kołomyi na fundusz krajowy i nadal przyczyniał się do utrzymania szkoły subwencją w wysokości dotychczas ponoszonych kosztów.

Wobec memoriału Wydziału krajowego z dnia 16. Września 1884. l. 21.506., wystosowanego do c. k. Ministerstwa wyznań i oświaty, w którym Wydział krajowy przedstawił potrzeby kraju na polu szkolnictwa przemysłowego i wykazał całą krzyczącą nierówność, z jaką Galicya pod tym względem w budżecie państwa jest traktowaną, sądzi komisya, że nie należy już ograniczać się jedynie na żądaniu pomocy dla szkoły garncarskiej w Kołomyi, lecz należy poprzeć jak najgoręcej przedstawienie Wydziału krajowego do c. k. Rządu i wymagać na cele szkolnictwa przemysłowego subwencji daleko znaczniejszej, stosownej do potrzeb kraju. Nie chodzi tu bowiem jedynie o to, co byłoby potrzebnem, ale o to, co jest nieodzowne, a jeżeli nie domagamy się o równy udział z funduszków państwa, jak inne prowincye, to tem mniej można nam zaprzeczyć prawa upominania się o równomierniejszy udział w wydatkach państwa na cele przemysłowe, prosimy bowiem tylko o podwyższenie tego udziału.

3. Co do szkół przemysłowo-fachowych utrzymywanych kosztem kraju, przyjmuje komisya z uznaniem do wiadomości aktywowanie warsztatu zawodowego kołodziejstwa i bednarstwa w Kamionce Strumiłowej, i wypowiada niepłonną nadzieję, że warsztat ten pomyślnie rozwijać się będzie.

Z zadowoleniem przyjmuje również komisya do wiadomości, że warsztat kołodziejski w Toustem rozwija się pomyślnie, i że w krótkce rozszerzony ma być przez wprowadzenie warsztatu kowalskiego.

Co do szkoły koszykarstwa w Jarosławiu, sądzi komisya, że szkoła ta potrzebuje pewnej reorganizacji i unormowania stosunku nauczyciela do kierownika szkoły, i stosunku obydwóch do komitetu opiekującego się szkołą.

Rozwój szkoły koronkarskiej w Zakopanem jest wielce pocieszającym. Wprowadzenie nowych technik wyrobu koronek, coraz bardziej zwiększająca się frekwencya tej szkoły, ogólne pochwały, jakie oddają kierownictwu jej, popyt za wyrobami tej szkoły, uprawniają do przypuszczenia, że szkoła ta przyczyni się niezawodnie do wywołania przemysłu koronkarskiego, jako przemysłu domowego w tamtej okolicy, i położy kamień węgielny do podniesienia dobrobytu ludności miejscowej i okolicznej. — Zamierzone wprowadzenie więcej różnorodności w wyrobie koronek w Kańczudze, przyjmuje komisya z uznaniem do wiadomości.

Co do kursu robót kobiecych przy seminarium żeńskim w Krakowie, nie uważa komisya za odpowiednie, ażeby w jednej szkole uczono równocześnie tak rozmaitych przedmiotów, jak koszykarstwo, wyrobu kwiatów, malowanie na porcelanie i kursu praktycznych robót ręcznych, z których każda wymaga specjalnie wykształconych, fachowych nauczycieli. Naturalnem następstwem w ten sposób rozdrobnionej nauki różnorodnych technik, musi być to, że żadna z technik nie będzie uczona dobrze, a nauka nie przysporzy żadnych krajowi korzyści.

Przechodząc do projektu założenia szkoły garncarskiej w Alwerni, wypowiada komisya przekonanie, że szkoła ta należycie kierowaną, ważną będzie dla stosunków przemysłowych tamtej okolicy, szczególnie ze względów na znakomite gatunki gliny ogniotrwałej, w które tamta okolica obfituje.

Było by wielce do życzenia, gdyby kwestya konkurencyi czynników miejscowych i zapewnienie udziału powiatu i gmin garncarskich została wkrótce załatwioną i tem samem szkoła garncarska w Alwerni wkrótce wejść mogła w życie.

4. Co do stypendyów podnosi komisya z uznaniem i z wdzięcznością, że c. k. Ministerstwo wyznań i oświaty nadało krajowi sześć stypendyów na naukę przemysłową ze Skarbu państwa, i wypowiada nadzieję, że stypendya te stale dla kraju i na przyszłość będą zachowane, a rozdział ich na różne gałęzie przemysłu umożliwi przysporzenie dobrych i biegłych przewodników dla warsztatów wzorowych, których zakładanie dla kraju i w stosunkach naszych wymagających przedewszystkiem kształcenie dobrych rzemieślników jest konieczne. Okoliczności te kierowały również i Wydział krajowy przy rozdaniu stypendyów z funduszków krajowych. Z przyjemnością zaznacza też komisya, że wybór osobistości uczyniony przez Wydział krajowy okazał się tak odpowiednim, gdy jeden ze stypendystów, pan Edmund Krzen, świeżo ogłoszonym wynalazkiem wypalania glazurowanej surówki zjednał sobie szeroki rozgłos w świecie technicznym.

Wielce byłoby do życzenia, ażeby trzej technicy, stypendyści z funduszków krajowych, nabytą wiedzę zużytkować mogli na korzyść kraju. Nastręcza się ku temu sposobność przez przejęcie szkoły garncarstwa w Kołomyi, przez wywołanie w życie szkoły garncarskiej w Alwernii, niemniej da się jeden z nich zużytkować z powodu, że przemysł tkacki, dzięki opiece, jaką mu kraj od kilku lat udziela i nadal udzielać zamyśla, coraz bardziej się rozwija. Komisya jest dalej zdania, że i reszta stypendystów, jako przodownicy i nauczyciele pomocnicy w warsztatach wzorowych użyci dowiodą, że grosz krajowy, łożony na ich wykształcenie, przyniesie sowe korzyści dla kraju, a tem samem przyczyni się do podniesienia wykształcenia rzemieślników naszych.

Dział sprawozdania, odnoszący się do bezpośredniego popierania przemysłu krajowego i użycia funduszu przemysłowego, zajmował uwagę komisyi w wysokim stopniu.

Komisya zgadza się zupełnie z zapatrywaniem wypowiedzianem w sprawozdaniu, że nie można się ani łudzić, ani żądać, ażeby olbrzymia luka w gospodarstwie krajowem, jaką jest brak przemysłu krajowego, dała się użyciem kilkudziesięciu tysięcy złotych zapełnić.

Jedynie przy pielęgnowaniu i opiece, i przy sprzyjających innych warunkach, przemysł rozwinać się może, o ileż trudniejszy będzie rozwój tam, gdzie jak unas, wiekowe zaniedbania z winy cudzej i własnej złożyły odłogiem całą dziedzinę przemysłowego życia; w społeczeństwie nie wytworzył się duch przedsiębiorczości przemysłowej, a szkoła doświadczeń w walce z fiskalizmem, z przewagą przemysłu innych prowincyi, cieszących się wiekową opieką i ochroną, doprowadziła do zniechęcenia, apatyi i prawie zupełnego porzucenia przemysłu. Dodajmy do tego konieczny w krajach wyłącznie rolniczych brak kapitału, to zrozumiemy, że w tych warunkach,

podjęcie na wszystkich punktach, wszystkimi drogami i środkami, na jakie tylko kraj stać w granicach swej autonomii i w granicach ciasnego, na tyle potrzeb służyć mającego budżetu, zbiorowej akcji na podniesienie przemysłu, jest jeszcze tem niezbędną, tem bardziej nagłą, że kraj na tę drogę już wstąpił. Nie może być jednak zadaniem Wydziału krajowego, wytwarzanie przemysłu lub opiekowania się pojedynczymi drobnymi przedsiębiorstwami lub rzemieślnikami.

Sprawozdanie Wydziału krajowego, obejmujące okres akcji dwuletniej, przekonuje o pewnem wahaniu — o próbach, w którym właśnie kierunku wyteżyć należy działanie, które gałęzi przemysłu przedewszystkiem popierać należy. Ostateczny jednak zwrot, ażeby całą czynność w tem względzie skierować ku podniesieniu i rozwojowi przemysłu tkackiego i garbarskiego — wita komisya dla spraw gospodarstwa krajowego z uznaniem i sądzi, że i nadal należy się ograniczyć na razie na popieraniu przedewszystkiem tych dwóch gałęzi rozwijającego się przemysłu krajowego.

Co do sposobu popierania komisya wyraża zdanie, że należy w miarę możliwości odstąpić od bezpośredniego popierania środkami materialnymi pojedynczych rękodzieł, a starać się raczej o powstawanie stowarzyszeń ludzi fachowych przynoszących kapitał, zajmujących się podnoszeniem pojedynczych gałęzi przemysłu, którym Sejm przychodziłby w pomoc, a Bank krajowy wspierałby kredytem. Komisya uważa nadto zdanie, że fachowe szkoły przemysłowe i warstwy wzorowe, oraz dokładne badania warunków rozwoju i potrzeb przemysłu, koniecznie na oku mieć należy.

Komisya nie czyni i nie może czynić zarzutu, że w niektórych pojedynczych wypadkach użyto funduszy krajowych na wspomóżenie albo przemysłu zbyt drobnego, albo przemysłu, który jako mniej ważny i doniosły, niezasługiwałby już obecnie na pomoc. Wypadki takie są nieuniknione tam, gdzie jakakolwiek ważniejsza akcja się rozpoczyna, a nie można się powołać na doświadczenia poczynione w tym kierunku gdzieindziej i pod zupełnie podobnymi warunkami. Zwrot udzielonego funduszu zapomogi — jest jednak w każdym z tych wypadków zapewniony — więc na straty materialne kraj niepowinienby być narażonym.

Sprawozdanie Wydziału krajowego z użycia funduszy „na zaliczki i pożyczki dla rękodzielników“ dowodzi ogromu potrzeby na tem polu, i konieczności użycia większych środków, jeżeli akcja podjęta ma wywrzeć skutek doniosły dla naszego kraju. Komisya gospodarstwa krajowego sądzi, że akcja taka nie powinna być humanitarną obroną rękodzielników przed nędzą, ale tylko ściśle produkcyjnym nakładem, zdrowo pojętą myślą rozszerzenia lub rozwinięcia kilku gałęzi przemysłu krajowego, lub szeregu przedsiębiorstw przemysłowych mających wszelkie warunki bytu.

W pierwszym rzędzie skierować należy czynność do podniesienia i rozwinięcia przemysłu tkackiego i oprzeć się na doświadczeniach poczynionych w krajach pod względem przemysłu tkackiego wysoko rozwiniętych, które dowodzą, że warsztat ręczny pod pewnymi warunkami wytrzymać może konkurencyę z produkcją maszynową. Komisya uznaje całą konieczność podjęcia na różnych drogach usiłowań dla podniesienia przemysłu tkackiego, który ze wszech miar zdolny jest rozwojowi; przez wprowadzenie warsztatów naukowych tkactwa i szkółek tkackich, przez organizacyę Spółek tkackich, przez wprowadzenie i rozpowszechnienie warsztatów ulepszonych i przez powołanie do życia Zakładu blichu i apretury przemysł tkacki w kraju naszym utrzymać i podnieść się da, lepsze wyroby będą bowiem miały zbyt zapewniony, który dla rozwoju przemysłu tego jest niezbędnym. Szkołki tkackie założone i prowadzone za inicjatywę i współdziałaniem Stowarzyszenia „Spójni“ w Kossowie i Błażowie wykazują takie dodatnie rezultaty, że byłoby korzystnem przejęcie tych szkółek czyli warsztatów naukowych pod zarząd kraju, jak niemniej urządzenia jeszcze w kilku miejsco-

wościach podobnych szkólek czyli warstatów wzorowych. Warstaty takie o jednym nauczycielu i jednym przodowniku uposażone odpowiednią ilością ulepszonych warstatów tkackich, przyczynić się mogą do podniesienia przemysłu tkackiego, do wzmożenia produkcji, jak również i do tego, że zarobek będzie większy i intratniejszy.

Zbyt i popyt towaru zależnym jest od jego jakości, od jego kupieckiej wartości. Najlepiej wyrobione płótno nieznajdzie odbytu, jeżeli podany towar nie będzie odpowiednio apretowany. Dążyć zatem należy, ażeby zakład blichu i apretury, tak konieczny dla rozwoju przemysłu krajowego tkackiego, mógł być w życie wywołany.

Komisya dla spraw gospodarstwa krajowego musi jednak z naciskiem zaznaczyć, że jeżeli wprowadzać się będą ulepszone warstaty w okolicach, gdzie tkactwo jako przemysł domowy zachowało dotychczas cechy artystyczne rodzime, należy dołożyć wszelkiego starania, by cechy te ornamentu rodzimego w wyrobach tkackich nie tylko nie zaginęły, ale żeby wzory te zastosowane do wyrobów tkackich i zmodyfikowane do potrzeb nowoczesnych, zachowały się w całej czystości i oryginalnej charakterystyce.

Drugą ważną gałęzią przemysłu rękodzielniczego, która również zasługuje na wszechstronne poparcie, jest przemysł garbarski. Dążyć należy, ażeby produkcja garbarń nie tylko się powiększyła i polepszyła, ale także, ażeby wprowadzić takie rodzaje wyrobów, które u nas dotychczas nie uprawiano, albo tylko wyjątkowo robiono. Komisya jest zdania, że garbarstwo popierane przez ludzi fachowo uzdolnionych i należycie kierowane, rozwinie się w kraju naszym niezawodnie, jeżeli w równej mierze tworzyć się będą Towarzystwa handlu skór, spółki szewsko garbarskie i magazyny wyrobów skórnych, i jeżeli wszystkie spółki handlu skór zrozumią, że wspierać powinny garbarstwo krajowe, z niemi solidarnym interesem związane.

Prócz powyżej wymienionych dwóch ważnych działów przemysłu krajowego, to jest tkackiego i garbarskiego, należałoby również zwrócić uwagę na przemysł garncarski, w szczególności zaś na wyroby z gliny ogniotrwałej i na wyroby kamionkowe.

Komisya zwraca również uwagę, że w skutek coraz większego rozwoju przemysłu naftowego w kraju naszym i wprowadzenie wiercenia systemem kanadyjskim, nieskończenie ważną byłoby rzeczą, gdyby narzędzia wiertnicze, używane przy tym sposobie wiercenia wyrabiane być mogły w kraju. Próby wyrabiania narzędzi takich przedsiębrane w ostatnim czasie pouczyły, że narzędzia te bez zbyt wielkich nakładów wyrabiać się dadzą, z tego też powodu ważnem by było zakładanie takich fabryk w kraju.

Jako nadzwyczaj ważny czynnik przyczynić się mogący do rozwoju niektórych a ważnych gałęzi przemysłu większego w kraju naszym, uważa komisya urządzenie stacyi doświadczalnej chemiczno-technicznej, a mianowicie dla przemysłu naftowego, tkackiego, wyrobów z gliny i produkcji wapna i cementów. Stacya doświadczalna powstać powinna z funduszków krajowych, pod bezpośrednim zarządem Wydziału krajowego, przeprowadzenie instytucji takiej już w najbliższej przyszłości da się tem łatwiej skutecznie, ile że sprawozdania Wydziału krajowego o użyciu stypendyum z funduszków krajowych komisya powzięła przeświadczenie, że kraj będzie mógł już niedługo korzystać z fachowych i należycie w tym kierunku przygotowanych sił technicznych.

Komisya dla spraw gospodarstwa krajowego, zastanawiając się nad sposobem podniesienia przemysłu w kraju naszym, naznacza trzy kierunki:

a) urządzenie szkół i warstatów wzorowych celem przysporzenia krajowi dobrych, biegłych i sumiennych rzemieślników, których brak uczuwać się daje na każdym kroku.

b) Wspieranie przemysłu rękodzielniczego i przemysłu fabrycznego ażeby kraj przynajmniej w niektórych kierunkach dostarczyć mógł artykułów potrzebnych w codziennem użyciu, opartych o wielką krajową produkcję surową i wielką krajową konsumcyę.

c) Pielęgnowanie i chronienie od upadku przemysłu domowego w tych okolicach, gdzie takowy posiada oryginalne i wybitne cechy ornamentyki rodzimej w tym celu, ażeby wzory te służyły za podstawę do ornamentyki wyrobów rękodzielniczych, który z czasem i przy sprzyjających okolicznościach rozwinąć się może w przemysł fabryczny. Pielęgnując tego rodzaju przemysł domowy, da się równocześnie możność polepszenia dobrobytu ludności wiejskiej, zajmującej się wyrobami tego rodzaju.

Rozwój pierwszych dwóch kierunków uważa komisya jako podstawę rozwoju stosunków przemysłowych w kraju naszym i sądzi, że podniesienie szkolnictwa przemysłowego i podniesienie ogólnego i fachowego wykształcenia rzemieślników, wytworzenie krajowców podmajstrzych, przodowników, umożliwianie podejmowanie większych zadań przemysłowych.

Popieranie zaś przemysłu nadwątłego, ciągła ochrona i opieka, użycie wolności i ulg podatkowych, o ile one od kraju zależą, podniesie przedsiębiorczość prywatną w kraju naszym, i wywoła ruch przemysłowy, oraz wpłynie na poprawę ogólnych stosunków ekonomicznych.

Trzeci kierunek, ochrona i pielęgnowanie przemysłu ludowego i domowego, ma znaczenie drugorzędne, lokalne, jest wielkiej doniosłości dla ludności wiejskiej całych okolic. Przemysł domowy kultywowany przy roli, gdzie rola uboga lub jej mało, może utworzyć pomocnicze źródło lepszego bytu dla ludności wiejskiej.

Celem podniesienia przemysłu rękodzielniczego w kraju naszym, Wysoki Sejm od kilku lat czyni znaczne ofiary, komisya sądzi zatem, jeżeli fundusz ten — w sposób wyżej wskazany należycie zużytkowanym będzie — osiągnie się zwolna ale tem pewniej polepszenie stosunków przemysłowych i ekonomicznych w kraju naszym.

Na podstawie powyższego sprawozdania komisya dla spraw gospodarstwa krajowego wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności w sprawie przemysłu krajowego z dnia 16. Września 1884 l. 47.361.

2. Sejm popiera usilnie przedstawienie Wydziału krajowego do c. k. Rządu z dnia 16. Września 1884 l. 21.506 i wzywa Rząd, ażeby tenże na podstawie powyższego przedstawienia Wydziału krajowego, na szkolnictwo przemysłowe i inne środki wykształcenia przemysłowego stosunkowo do innych krajów w monarchii przeznaczył fundusze.

3. Sejm upoważnia Wydział krajowy do objęcia szkoły garncarstwa w Kołomyi w zarząd kraju, jak tylko c. k. Rząd przyzna na dalsze utrzymanie szkoły roczną subwencję, równającą się kosztom, jakie skarb państwa ponosił dotąd z tytułu utrzymania tego zakładu.

Lwów, dnia 16. Października 1884.

Przewodniczący:

L. Wodzicki

Sprawozdawca:

Ludwik Wierzbicki.

